ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
της 31ης Μαΐου 2016 [1]

Υπόθεση C-169/15

Montis Design BV
κατά
Goossens Meubelen BV
[αίτηση του Benelux Gerechtshof (δικαστηρίου της Μπενελούξ)

για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικά δικαιώματα — Διάρκεια της προστασίας — Απόσβεση και αναβίωση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας»

1. Στο πλαίσιο της διαφοράς μεταξύ των επιχειρήσεων Montis Design B.V. και Goossens Meubelen B.V. (στο εξής: Montis και Goossens, αντιστοίχως), το Hoge Raad der Nederlanden (Ανώτατο Δικαστήριο των Κάτω Χωρών) υπέβαλε [2] στο Benelux Gerechtshof (δικαστήριο της Μπενελούξ) ερμηνευτικό ερώτημα σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου U, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου για την τροποποίηση του ενιαίου νόμου Μπενελούξ περί σχεδίων ή υποδειγμάτων (στο εξής: Πρωτόκολλο) [3], το οποίο κατήργησε το άρθρο 21 του εν λόγω νόμου (στο εξής: ΕΝΣΥ).

2. Το δικαστήριο της Μπενελούξ, προτού αποφανθεί επί των ερωτημάτων που του έθεσε το Hoge Raad der Nederlanden (Ανώτατο Δικαστήριο των Κάτω Χωρών), υπέβαλε στο Δικαστήριο τρία προδικαστικά ερωτήματα, καθόσον εκτιμά ότι η επίλυση της διαφοράς εξαρτάται από την ερμηνεία της οδηγίας 93/98/ΕΟΚ [4].

3. Η διαφορά ανάγεται στο άρθρο 21, παράγραφος 3, του ΕΝΣΥ, δυνάμει του οποίου οι κάτοχοι δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί σχεδίων ή υποδειγμάτων, τα οποία συνδέονται με την προστασία των τελευταίων, έπαυαν να είναι φορείς των δικαιωμάτων αυτών εφόσον δεν προέβαιναν σε δήλωση διατηρήσεως. Άμεση συνέπεια της μη τηρήσεως της εν λόγω διατυπώσεως ήταν να καθίστανται τα δικαιώματα αυτά κοινό κτήμα.

4. Οι επικρίσεις που διατυπώθηκαν σε σχέση με τον νόμο και την ασυμβατότητά του, ως προς το σημείο αυτό, με τη Σύμβαση της Βέρνης [5] είχαν ως αποτέλεσμα ο νομοθέτης της Μπενελούξ να καταργήσει το 2001 το άρθρο 21, παράγραφος 3, του ΕΝΣΥ. Το Πρωτόκολλο καταργήσεως, ωστόσο, δεν θέσπισε μεταβατικό καθεστώς ούτε περιείχε προβλέψεις σε σχέση με τα δικαιώματα πνευματικής τα οποία είχαν αποσβεσθεί κατ' εφαρμογήν του ΕΝΣΥ.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 — Η απόφαση υποβολής των προδικαστικών ερωτημάτων, της 13ης Δεκεμβρίου 2013, εξεδόθη σύμφωνα με το άρθρο 6 της Συνθήκης, της 31ης Μαρτίου 1965, σχετικά με την ίδρυση και τον Οργανισμό του Δικαστηρίου Μπενελούξ.

3 — Protocol houdende wijziging van de Eenvormige Beneluxwet inzake tekeningen of modellen, υπογραφέν στις Βρυξέλλες στις 20 Ιουνίου 2002.

4 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 29ης Οκτωβρίου 1993, για την εναρμόνιση της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων (ΕΕ 1993, L 290, σ. 9).

5 — Σύμβαση της Βέρνης περί προστασίας των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων (Πράξις των Παρισίων της 24ης Ιουλίου 1971), όπως τροποποιήθηκε την 28η Σεπτεμβρίου 1979 (στο εξής: Σύμβαση της Βέρνης).

5. Εν τω μεταξύ, με την οδηγία 93/98 εναρμονίσθηκε η διάρκεια προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε όλα τα κράτη μέλη, και επεκτάθηκε η διάρκεια αυτή στα εβδομήντα έτη μετά τον θάνατο του δημιουργού, χωρίς να απαιτείται οι φορείς τους να προβαίνουν σε «δηλώσεις διατηρήσεως» ή σε παρόμοιες διατυπώσεις. Η οδηγία 93/98 προέβλεψε, επιπλέον, την αναβίωση, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, της ισχύος των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που είχαν καταστεί δημόσιο κτήμα.

6. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο, εν συνόψει, για την επιρροή της οδηγίας 93/98 στη διαφορά. Κατά τρόπο ειδικό, ζητεί να διευκρινιστεί εάν, σύμφωνα με την οδηγία αυτή, τα αποσβεσθέντα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (λόγω της μη τηρήσεως της απαιτούμενης από τον ΕΝΣΥ τυπικής απαιτήσεως) πρέπει να αναβιώνουν και, εάν ναι, από ποια ημερομηνία.

I – **Νομοθετικό πλαίσιο**

A — *Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*

7. Η προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας πραγματοποιήθηκε κυρίως με την οδηγία 93/98, η οποία εν συνεχεία τροποποιήθηκε[6] και αργότερα καταργήθηκε με την οδηγία 2006/116/ΕΚ[7], η οποία κωδικοποιεί τις προηγούμενες οδηγίες.

8. Καθώς τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς ανατρέχουν στην εποχή κατά την οποία ήταν ακόμη σε ισχύ η οδηγία 93/98 και λαμβανομένου, επιπλέον, υπόψη ότι η ισχύουσα σήμερα οδηγία έχει αφήσει ανέπαφο το περιεχόμενο των κρίσιμων εν προκειμένω άρθρων, παρατίθενται στη συνέχεια οι σχετικοί κανόνες της πρώτης αυτής οδηγίας.

9. Η ενδέκατη αιτιολογική σκέψη έχει ως εξής:

«[Εκτιμώντας] ότι, για να καθιερωθεί υψηλό επίπεδο προστασίας, το οποίο να ανταποκρίνεται συγχρόνως τόσο στις απαιτήσεις της εσωτερικής αγοράς όσο και στην ανάγκη δημιουργίας νομικού πλαισίου που να ευνοεί την αρμονική ανάπτυξη της λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής δημιουργικότητας στην Κοινότητα, η διάρκεια προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να εναρμονιστεί σε εβδομήντα έτη μετά το θάνατο του δημιουργού ή σε εβδομήντα έτη αφότου το έργο κατέστη νομίμως προσιτό στο κοινό, […]».

10. Η εικοστή έβδομη αιτιολογική σκέψη έχει ως εξής:

«[Εκτιμώντας] ότι ο σεβασμός την κεκτημένων δικαιωμάτων και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης αποτελεί μέρος της κοινοτικής έννομης τάξης· ότι τα κράτη μέλη πρέπει να μπορούν, ιδίως, να προβλέπουν ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενή δικαιώματα τα οποία αποκαθίστανται κατ' εφαρμογήν της παρούσας οδηγίας, δεν μπορούν να καταλήγουν σε πληρωμές καταβαλλόμενες από πρόσωπα που καλή τη πίστει ανάλαβαν την εκμετάλλευση των έργων τον καιρό που τα εν λόγω έργα ήσαν κτήμα του δημοσίου».

6 — Συγκεκριμένα, με την οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ 2001, L 167, σ. 10).

7 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, για τη διάρκεια προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενικών δικαιωμάτων (ΕΕ 2006, L 372, σ. 12).

11. Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1:

«1. Τα δικαιώματα ενός δημιουργού λογοτεχνικού ή καλλιτεχνικού έργου κατά την έννοια του άρθρου 2 της Σύμβασης της Βέρνης προστατεύονται καθόλη τη διάρκεια της ζωής του δημιουργού και εβδομήντα έτη μετά το θάνατό του, ανεξάρτητα από την ημερομηνία κατά την οποία το έργο κατέστη νομίμως προσιτό στο κοινό.»

12. Το άρθρο 10, υπό το τίτλο «Χρονική ισχύς», προβλέπει στις παραγράφους του 2 και 3:

«2. Η διάρκεια προστασίας που προβλέπεται από την παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα έργα και αντικείμενα προστασίας που προστατεύονται σε ένα τουλάχιστον κράτος μέλος, κατά την ημερομηνία που αναφέρεται στο άρθρο 13 παράγραφος 1, κατ' εφαρμογήν εθνικών διατάξεων για το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή τα συγγενή δικαιώματα, ή πληρούν τα κριτήρια προστασίας βάσει της οδηγίας 92/100/ΕΟΚ [[8]].

3. Η παρούσα οδηγία ισχύει υπό την επιφύλαξη των πράξεων εκμετάλλευσης που έλαβαν χώρα πριν από την ημερομηνία που αναφέρεται στο άρθρο 13 παράγραφος 1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις αναγκαίες διατάξεις προκειμένου να προστατεύουν, ιδίως, τα κεκτημένα δικαιώματα τρίτων.»

13. Κατά το άρθρο 13, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο:

«1. Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με τα άρθρα 1 έως 11 της παρούσας οδηγίας πριν από την 1η Ιουλίου 1995.»

14. Η εναρμόνιση των σχεδίων και υποδειγμάτων πραγματοποιήθηκε με την οδηγία 98/71/ΕΚ[9], το άρθρο 17 της οποίας διέπει τη σχέση των εν λόγω δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (αρχή της σωρεύσεως[10]) ως εξής:

«Το σχέδιο ή υπόδειγμα που έχει καταχωρισθεί σε ένα ή ως προς ένα κράτος μέλος σύμφωνα με την παρούσα οδηγία είναι επίσης δεκτικό προστασίας βάσει της νομοθεσίας περί πνευματικής ιδιοκτησίας του κράτους αυτού από την ημερομηνία κατά την οποία δημιουργήθηκε ή αποτυπώθηκε με οποιαδήποτε μορφή. Η έκταση και οι όροι της προστασίας, συμπεριλαμβανομένου και του απαιτούμενου βαθμού πρωτοτυπίας, καθορίζονται από κάθε κράτος μέλος.»

Β — *Σύμβαση της Βέρνης*

15. Μολονότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη σύμβαση της Βέρνης, δεσμεύεται, εντούτοις, εμμέσως από αυτή δυνάμει της Συμφωνίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (TRIPs), η οποία περιλαμβάνεται στο παράρτημα 1 Γ της Συμφωνίας του Μαρακές για την ίδρυση του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου, στην οποία είναι συμβαλλόμενο μέρος[11].

8 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 1992, σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας (ΕΕ 1992, L 346, σ. 61), τροποποιηθείσα με την οδηγία 2006/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006 (ΕΕ 2006, L 376, σ. 28).

9 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Οκτωβρίου 1998, για τη νομική προστασία σχεδίων και υποδειγμάτων (ΕΕ 1998, L 289, σ. 28).

10 — Βλ. όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 98/71.

11 — Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα την ενέκρινε με την απόφαση 94/800/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), καθ' όσον αφορά τα θέματα που εμπίπτουν στις αρμοδιότητές της (ΕΕ 1994, L 336, σ. 1).

16. Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, της TRIPs:

«Τα μέλη οφείλουν να εφαρμόζουν τα άρθρα 1 έως 21 της συμβάσεως της Βέρνης (1971), καθώς και το προσάρτημα της ίδιας συμβάσεως. Παρ' όλα αυτά, τα μέλη δεν αποκτούν δικαιώματα ούτε υποχρεώσεις βάσει της παρούσας συμφωνίας αναφορικά με τα δικαιώματα που παραχωρούνται βάσει του άρθρου 6δις της προαναφερθείσας συμβάσεως και με τα δικαιώματα που απορρέουν από την εν λόγω διάταξη.»

17. Το άρθρο 5, σημείο 2, της Συμβάσεως της Βέρνης ορίζει:

«2) Η κτήση και η άσκηση των δικαιωμάτων αυτών δεν υπόκεινται σε καμία διατύπωση. Η κτήση και η άσκηση αύτη είναι ανεξάρτητες από την ύπαρξη προστασίας στη χώρα προελεύσεως του έργου. Κατά συνέπεια, πέραν των ορισμών της παρούσας συμβάσεως, η έκταση της προστασίας καθώς και τα παρεχόμενα στον δημιουργό ένδικα βοηθήματα και μέσα για τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων του διέπονται αποκλειστικώς από τη νομοθεσία της χώρας στην οποία ζητείται η προστασία.»

Γ — *Δίκαιο της Μπενελούξ*

18. Κατά το άρθρο 12 του ΕΝΣΥ [12], η καταχώριση ενός σχεδίου ή υποδείγματος ισχύει για περίοδο πέντε ετών, από την ημερομηνία της αιτήσεως.

19. Το άρθρο 21, παράγραφος 1, του ΕΝΣΥ όριζε (πριν από την κατάργησή του) ότι ένα υψηλής καλλιτεχνικής αξίας σχέδιο ή υπόδειγμα προστατεύεται ταυτόχρονα από τον νόμο αυτόν και από τους νόμους για τα δικαιώματα πνευματικής προστασίας εφόσον πληρούνται οι όροι εφαρμογής αμφοτέρων.

20. Κατά το άρθρο 21, παράγραφος 3, του ΕΝΣΥ (εκ νέου, πριν από την κατάργησή του), η ακύρωση της καταχωρίσεως ενός υψηλής καλλιτεχνικής αξίας σχεδίου ή υποδείγματος ή η απόσβεση του απορρέοντος από την εν λόγω καταχώριση αποκλειστικού δικαιώματος επιφέρουν την ταυτόχρονη απόσβεση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί του σχεδίου ή υποδείγματος αυτού, εφόσον αμφότερα τα δικαιώματα ανήκουν στον ίδιο δικαιούχο· το δικαίωμα, ωστόσο, δεν αποσβέννυται εφόσον ο δικαιούχος του σχεδίου ή του υποδείγματος υποβάλει, σύμφωνα με το άρθρο 24 [13], ειδική δήλωση για τη διατήρηση των δικαιωμάτων του πνευματικής ιδιοκτησίας [14].

21. Αφότου το Hoge Raad έκρινε ότι το άρθρο αυτό αντίκειται στο άρθρο 5, παράγραφος 2, της συμβάσεως της Βέρνης, καταργήθηκαν, με το άρθρο U του Πρωτοκόλλου, τα άρθρα 21 και 24 του ΕΝΣΥ [15].

22. Το Πρωτόκολλο ετέθη σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2003 χωρίς να περιλαμβάνει μεταβατικές διατάξεις ή κάποια πρόβλεψη για την ενδεχόμενη αναδρομική ισχύ της καταργήσεως την οποία εισήγαγε.

12 — Tractatenblad, αριθ. 1966, σ. 13.

13 — Σύμφωνα με το άρθρο 24, η προβλεπόμενη από το άρθρο 21 δήλωση έπρεπε να υποβληθεί, καταβαλλομένων των αντίστοιχων τελών, κατά τη διάρκεια του έτους που προηγείτο της αποσβέσεως του αποκλειστικού δικαιώματος επί του σχεδίου ή υποδείγματος.

14 — Σύμφωνα με την κοινή δήλωση των κυβερνήσεων των χωρών Μπενελούξ σε σχέση με την απαίτηση υποβολής δηλώσεως διατηρήσεως (όπως παρατίθεται από τον γενικό εισαγγελέα Timmerman στο σημείο 3.6 των προτάσεών του ενώπιον του Δικαστηρίου της Μπενελούξ), «[…] φαίνεται ότι ήταν επιβεβλημένη η κύρωση της μη υποβολής της δηλώσεως αυτής με ιδιαίτερη αυστηρότητα· το μη δηλωθέν δικαίωμα του δημιουργού αποσβέννυται ταυτόχρονα με το δικαίωμα επί του σχεδίου, στο οποίο είχε σωρευθεί».

15 — Βλ. υποσημείωση 3.

II – **Πραγματικά περιστατικά στα οποία ανάγεται η διαφορά και προδικαστικά ερωτήματα**

23. Το δικαστήριο της Μπενελούξ παραθέτει στην απόφασή του τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς όπως του τα παρέσχε το Hoge Raad, τα οποία λαμβάνω υπόψη μου.

24. Η εταιρία Montis κατασκευάζει έπιπλα από το 1974 στις Κάτω Χώρες. Από το 1983, εμπορεύεται την πολυθρόνα με την ονομασία Charly, σχεδιασθείσα από τον Gerard van den Berg. Το 1987, εμπνεόμενος ο τελευταίος από την πολυθρόνα αυτή, σχεδίασε επίσης την καρέκλα τραπεζαρίας Chaplin, η οποία διατέθηκε ομοίως στην αγορά.

25. Στις 19 Απριλίου 1988, ζητήθηκε η διεθνής καταχώριση υποδείγματος (αριθ. DM/010786), μεταξύ άλλων, για την πολυθρόνα Charly και την καρέκλα Chaplin, με αναφορά της Montis ως κατόχου υποδείγματος και του Gerard van den Berg ως σχεδιαστή.

26. Το 1990, ο Gerard van den Berg εκχώρησε στη Montis τα δικαιώματά του πνευματικής ιδιοκτησίας επί αμφότερων των καθισμάτων.

27. Κατά το πέρας της πενταετούς περιόδου καταχωρίσεως υποδειγμάτων (ήτοι, το 1993), η Montis δεν υπέβαλε την κατά το άρθρο 21, παράγραφος 3 (παλαιό), του ΕΝΣΥ δήλωση διατηρήσεως. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου αυτού, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς επίσης τα δικαιώματα επί του υποδείγματος που κατείχε η Montis αποσβέστηκαν.

28. Το 2008, η Montis άσκησε αγωγή κατά της Goossens εκτιμώντας ότι η καρέκλα Beat, την οποία διαθέτει η τελευταία προς πώληση στα καταστήματά της επίπλων, προσβάλλει τα δικαιώματά της πνευματικής ιδιοκτησίας επί των καθισμάτων Charly και Chaplin. Η Goosssens αντέταξε ότι η έλλειψη της κατά το άρθρο 21, παράγραφος 3 (παλαιό), του ΕΝΣΥ δηλώσεως διατηρήσεως, είχε ως συνέπεια την απόσβεση των εν λόγω δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

29. Η Montis αντέκρουσε ότι τα δικαιώματά της πνευματικής ιδιοκτησίας είχαν αναβιώσει λόγω της καταργήσεως, την 1η Δεκεμβρίου 2003, του άρθρου 21, παράγραφος 3 (παλαιού), του ΕΝΣΥ. Η κατάργηση είχε, κατά την άποψή της, αναδρομικά αποτελέσματα. Υποστήριξε, επιπλέον, επικουρικώς, ότι τα δικαιώματά της είχαν αποκατασταθεί αναδρομικώς από την 1η Ιουλίου 1995, ήτοι από την οριζόμενη στο άρθρο 10, παράγραφος 2, ημερομηνία, σε συνδυασμό με το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/98.

30. Μετά τη μερική απόρριψη της αγωγής και της εφέσεώς της, η Montis άσκησε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Hoge Raad, το οποίο ανέστειλε τη διαδικασία έως ότου το δικαστήριο της Μπενελούξ αποφανθεί επί των σχετικών με την ερμηνεία του άρθρου 21, παράγραφος 3 (παλαιού), του ΕΝΣΥ προδικαστικών ερωτημάτων που του είχε υποβάλει.

31. Στον βαθμό κατά τον οποίο, σύμφωνα με το δικαστήριο της Μπενελούξ, η απάντηση που πρέπει να δοθεί εξαρτάται από την ερμηνεία του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ιδίως, του άρθρου 10, σε συνδυασμό με το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/98), το δικαστήριο αυτό υπέβαλε, με τη σειρά του, στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει η περίοδος προστασίας την οποία αφορά το άρθρο 10, σε συνδυασμό με το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας [93/98], εφαρμογή σε δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που αρχικά προστατεύονταν από την εθνική νομοθεσία περί των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά πριν από την 1η Ιουλίου 1995 είχαν αποσβεσθεί λόγω μη τηρήσεως ή μη εμπρόθεσμης τηρήσεως μιας τυπικής απαιτήσεως, και συγκεκριμένα λόγω μη υποβολής ή μη εμπρόθεσμης υποβολής δηλώσεως διατηρήσεως κατά την έννοια του άρθρου 21, τρίτο εδάφιο (παλαιό), του ΕΝΣΥ;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:

Πρέπει η οδηγία [93/98] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία συνεπάγεται ότι πρέπει να θεωρηθεί ως οριστικά αποσβεσμένο το σχετικό με έργο εφαρμοσμένης τέχνης δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας το οποίο είχε αποσβεσθεί πριν από την 1η Ιουλίου 1995 λόγω μη τηρήσεως μιας τυπικής απαιτήσεως;

3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα:

Εάν το σχετικό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να θεωρηθεί ότι αναβιώνει ή ότι αναβίωσε σε κάποιο χρονικό σημείο σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, τότε από ποια ημερομηνία επήλθε η αναβίωση αυτή;»

III – **Διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και ισχυρισμοί των διαδίκων**

Α — *Διαδικασία*

32. Η διάταξη περί παραπομπής κατατέθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 13 Απριλίου 2015.

33. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν, εντός της προθεσμίας του άρθρου 23, δεύτερο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Πορτογαλική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

34. Στην επ' ακροατηρίου συζήτηση της 10ης Μαρτίου 2016 παρέστησαν οι εκπρόσωποι της Montis, της Goossens και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Β — *Σύνοψη των παρατηρήσεων που υποβλήθηκαν*

35. Κατά τη Montis, τα ερωτήματα που υπέβαλε το δικαστήριο της Μπενελούξ πρέπει να επεκταθούν στο άρθρο 17 της οδηγίας 98/71 και να δοθεί σε αυτά η απάντηση ότι το εν λόγω άρθρο αντιτίθεται στο παλαιό άρθρο 21, παράγραφος 3, του ΕΝΣΥ, με αποτέλεσμα τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας να έχουν αναβιώσει τη 17η Νοεμβρίου 1998 (ήτοι, κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της οδηγίας 98/71).

36. Επικουρικώς, η Montis ζητεί να αναγνωριστεί ότι το επίμαχο άρθρο του ΕΝΣΥ δεν έχει εφαρμογή, διότι αντιβαίνει προς το άρθρο 7, παράγραφος 4, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, παράγραφος 2, της συμβάσεως της Βέρνης, και ότι, ως εκ τούτου, τα δικαιώματά της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν είχαν αποσβεστεί την 19 Απριλίου 1993. Επικουρικότερα, ισχυρίζεται ότι οι εκ της Συμβάσεως της Βέρνης υποχρεώσεις εντάσσονται μεταξύ των «εθνικών διατάξεων» του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98. Από την τελευταία αυτή προκείμενη συνάγει ότι τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας είχαν αναβιώσει την 1η Ιουλίου 1995, καταληκτική ημερομηνία για τη μεταφορά της οδηγίας αυτής στις εθνικές έννομες τάξεις.

37. Η Goossens εκτιμά, εν συνόψει, ότι την 1η Ιουλίου 1995 δεν υφίσταντο πλέον δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί των καθισμάτων Charly και Chaplin προστατευόμενα σε επίπεδο Ένωσης, και ότι, ως εκ τούτου, δεν μπορούσαν να αναβιώσουν δυνάμει της οδηγίας 93/98. Ισχυρίζεται, επιπλέον, ότι η νομολογία του Δικαστηρίου (ιδίως οι αποφάσεις στις υποθέσεις Sony Music

Entertainment [16] και Butterfly Music [17]) δεν είναι κρίσιμη για την επίλυση της υπό κρίση υποθέσεως, καθώς η νομολογία αυτή αφορά περιπτώσεις κατά τις οποίες τα επίμαχα δικαιώματα προστατεύονταν σε άλλο κράτος μέλος της Ένωσης, η δε απόσβεσή τους οφειλόταν στη λήξη της περιόδου προστασίας και όχι, όπως εν προκειμένω, στη μη τήρηση μιας διατυπώσεως.

38. Η Goossens εκτιμά, επιπλέον, σε σχέση με την απόφαση Flos [18], ότι η εναρμόνιση της διάρκειας προστασίας δεν καταλαμβάνει τις διατυπώσεις εφαρμογής της, με αποτέλεσμα η οδηγία 93/98 να μην αντιτίθεται στο άρθρο 21, παράγραφος 3 (παλαιό), του ΕΝΣΥ.

39. Κατά την Goossens, η αναβίωση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί των καθισμάτων Charly και Chaplin θα έπρεπε να είχε επέλθει, το πολύ, την 1η Δεκεμβρίου 2003, ήτοι, την ημερομηνία κατά την οποία καταργήθηκε το άρθρο 21 του ΕΝΣΥ. Η ασφάλεια δικαίου αντιτίθεται στο να ληφθεί η 1η Ιουλίου 1995 ως ημερομηνία αναβιώσεως των δικαιωμάτων αυτών. Προτείνει, επομένως, να δοθεί αρνητική απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, με αποτέλεσμα να παρέλκει η απάντηση επί των λοιπών δύο.

40. Η Πορτογαλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η αρχή της αναβιώσεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας αντίκειται στους σκοπούς της οδηγίας 93/98, σε περίπτωση, όμως, που το Δικαστήριο δεν κάνει δεκτή την άποψη αυτή, εκτιμά ότι η αναβίωση των αποσβεσθέντων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επέρχεται, σύμφωνα με την εν λόγω οδηγία, ανεξαρτήτως του λόγου αποσβέσεώς τους, πολύ δε περισσότερο εάν ο λόγος αυτός ήταν αντίθετος προς τη Σύμβαση της Βέρνης. Ως εκ τούτου, προτείνει ως απάντηση στο τρίτο ερώτημα ότι η ημερομηνία αναβιώσεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας της Montis είναι η 1η Ιουλίου 1995.

41. Η Επιτροπή δεν συμμερίζεται τη θέση του αιτούντος δικαστηρίου, κατά το οποίο η αναβίωση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας περιορίζεται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η περίοδος προστασίας είχε ήδη λήξει σύμφωνα με το προϊσχύον της οδηγίας εθνικό δίκαιο (εφόσον η διάρκεια της ήταν μικρότερη της προβλεπόμενης από την τελευταία, ήτοι, εβδομήντα έτη). Κατά την Επιτροπή, ο λόγος αποσβέσεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας δεν ασκεί, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, κανενός είδους επιρροή, και, ως εκ τούτου, η οδηγία 93/98 έχει επίσης εφαρμογή στην περίπτωση αποσβέσεώς τους λόγω της μη τηρήσεως μιας διατυπώσεως.

42. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι το δικαστήριο της Μπενελούξ σφάλλει κατά το μέρος που λαμβάνει αποκλειστικά υπόψη του, για τη διαπίστωση της υπάρξεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, το εθνικό δίκαιο, εκτιμώντας ότι αυτό καθόριζε τη διάρκεια ισχύος τους πριν από τη θέση σε ισχύ της οδηγίας. Κατά την κρίση της, το άρθρο 10, παράγραφος 2, της τελευταίας καθιστά δυνατούς δύο τρόπους αναβιώσεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί των καθισμάτων Charly και Chaplin: είτε η Montis να αποδείξει ότι αυτά ήταν σε ισχύ σε κάποιο κράτος μέλος κατά την 1η Ιουλίου 1995, είτε να πληρούνται οι προϋποθέσεις της παρεχόμενης από την οδηγία 92/100 προστασίας.

43. Σε κάθε περίπτωση, η Επιτροπή επισημαίνει την αντίθεση του άρθρου 21, παράγραφος 3 (παλαιού), του ΕΝΣΥ προς τη Σύμβαση της Βέρνης, όπως επίσης ότι η διατήρηση του αποσβεστικού αποτελέσματος (των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας) το οποίο οφείλεται στη μη υποβολή της κατά το εν λόγω άρθρο του ΕΝΣΥ δηλώσεως δεν συνάδει όχι μόνο με τους σκοπούς της οδηγίας 93/98, αλλά και με το κατοχυρωμένο στο άρθρο 17 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) θεμελιώδες δικαίωμα στην ιδιοκτησία, το οποίο περιλαμβάνει την

16 — Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2009 (C-240/07, EU:C:2009:19).

17 — Απόφαση της 29ης Ιουνίου 1999 (C-60/98, EU:C:1999:333).

18 — Απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2011 (C-168/09, EU:C:2011:29).

πνευματική ιδιοκτησία. Προτείνει, εν συνόψει, να δοθεί στο αιτούν δικαστήριο η απάντηση ότι η οδηγία 93/98 έχει εφαρμογή, από 1ης Ιουλίου 1995, στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας όπως αυτά της κύριας δίκης, τα οποία αποσβέστηκαν λόγω της μη τηρήσεως από τον δικαιούχο τους μιας τυπικής απαιτήσεως.

IV – **Ανάλυση των προδικαστικών ερωτημάτων**

Α — *Προκαταρκτικές παρατηρήσεις*

44. Ως πρώτη παρατήρηση, θα αναφερθώ στο αίτημα της Montis [19] να επεκταθεί η εξέταση των προδικαστικών ερωτημάτων στην ανάλυση του άρθρου 17 της οδηγίας 98/71, αίτημα, που, κατά την άποψή μου, δεν θα έπρεπε να γίνει δεκτό.

45. Μολονότι είναι κοινώς γνωστό, υπενθυμίζω ότι η διαδικασία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ αποτελεί μέσο συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, με το οποίο το Δικαστήριο τους παρέχει τα ερμηνευτικά στοιχεία του δικαίου της Ένωσης που είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς επί της οποίας καλούνται να αποφανθούν [20]. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι ο διάλογός του με τα εθνικά δικαστήρια πραγματοποιείται μέσω διαδικασίας όπου ελλείπει η αντιδικία και ανεξάρτητης από κάθε πρωτοβουλία των διαδίκων, κατά τη διάρκεια της οποίας αυτοί προσκαλούνται μόνο να εκθέσουν τις απόψεις τους. Δεδομένου ότι η δυνατότητα καθορισμού των προς υποβολή στο Δικαστήριο ερωτημάτων παρέχεται μόνο στο εθνικό δικαστήριο, οι διάδικοι δεν μπορούν να αλλάζουν το περιεχόμενό τους [21].

46. Το δικαστήριο της Μπενελούξ δεν καλείται να αποφανθεί επί ερωτήματος του Hoge Raad σχετικού με το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71 [22], ενώ ούτε το ίδιο, με τα προδικαστικά ερωτήματά του, ούτε οι λοιποί διάδικοι έχουν κάνει κάποια αναφορά στην οδηγία αυτή. Ακόμη κι αν, υποθετικώς, το Δικαστήριο μπορούσε να αναδιατυπώσει τα ερωτήματα που του υποβάλλονται, ώστε να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο περαιτέρω στοιχεία εκτιμήσεως, φρονώ ότι το αίτημα της Montis δεν θα μπορούσε να γίνει δεκτό, καθώς στο πλαίσιο της κύριας δίκης δεν υφίστανται επαρκή δεδομένα βάσει των οποίων θα μπορούσε να δοθεί απάντηση σε σχέση με το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71. Προτείνω, επομένως, να μη διευρυνθεί το αντικείμενο της διαφοράς πέραν του γράμματος των προδικαστικών ερωτημάτων.

47. Η δεύτερη παρατήρηση αφορά τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας της Montis επί των καθισμάτων, η ύπαρξη των οποίων, ως τέτοιων, δεν αμφισβητείται στο πλαίσιο της κύριας δίκης. Μολονότι υφίσταται διχογνωμία ως προς την αναβίωσή τους δυνάμει της οδηγίας 93/98, κανείς εκ των διαδίκων —ούτε το αιτούν δικαστήριο— δεν έθεσε υπό αμφισβήτηση ότι η πολυθρόνα Charly και η καρέκλα Chaplin συγκέντρωναν τα χαρακτηριστικά εκείνα ώστε να προστατεύονται τόσο από τους κανόνες περί σχεδίων και υποδειγμάτων, όσο και από εκείνους που προστατεύουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, σύμφωνα με την αρχή της σωρεύσεως που προβλέπεται από τη νομοθεσία της Μπενελούξ και από το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71.

19 — Βλ. σημείο 35 των παρουσών προτάσεων.

20 — Βλ. απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2011, Unió de Pagesos de Catalunya (C-197/10, EU:C:2011:590, σκέψη 16 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

21 — Βλ. απόφαση της 6ης Ιουλίου 2000, ATB κ.λπ. (C-402/98, EU:C:2000:366, σκέψη 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

22 — Ωστόσο, η Montis ισχυρίζεται με τις παρατηρήσεις της (σ. 2, σημείο 5) ότι με το έγγραφο της 21ης Φεβρουαρίου 2014, το οποίο απέστειλε στο Δικαστήριο της Μπενελούξ, επικαλέστηκε την αναβίωση των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας, βασιζόμενη στο άρθρο 17 της οδηγίας 98/71.

48. Η δεύτερη αυτή παρατήρηση έχει περιορισμένη σημασία διότι, σε γενικότερο επίπεδο, δεν διακρίνεται ευχερώς πότε ένα αντικείμενο (εν προκειμένω, μια πολυθρόνα ή μια καρέκλα) μπορεί να χαρακτηριστεί «καλλιτεχνικό έργο» δυνάμενο, βάσει των χαρακτηριστικών του, να τύχει της εγγενούς στα πνευματικά δικαιώματα προστασίας. Το ζήτημα αυτό (το οποίο εξαρτάται, επιπλέον, σε μεγάλο βαθμό, από εκτιμήσεις επί του πραγματικού σε σχέση με την πρωτοτυπία και το δημιουργικό επίπεδο κάθε έργου, έναντι των λειτουργικών απαιτήσεων του αντικειμένου) δεν χρήζει εξετάσεως, διότι, επαναλαμβάνω, στο πλαίσιο της κύριας δίκης δεν αμφισβητείται ότι η πολυθρόνα Charly και η καρέκλα Chaplin προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71, «η έκταση και οι όροι της προστασίας, συμπεριλαμβανομένου και του απαιτούμενου βαθμού πρωτοτυπίας» καθορίζονται από τα κράτη μέλη, εφόσον η νομοθεσία τους παρέχει στα σχέδια ή υποδείγματα τη συμφυή προς τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας προστασία.

49. Η τρίτη παρατήρησή μου αφορά τον τρόπο με τον οποίο το αιτούν δικαστήριο έχει διατυπώσει τα ερωτήματά του. Για τους λόγους που εκθέτω ευθύς αμέσως, φρονώ ότι η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα δεν προϋποθέτει κατ' ανάγκην καταφατική απάντηση στο πρώτο.

50. Χωρίς, επομένως, να γίνεται δεκτή η εικαζόμενη αυτή αλληλεξάρτηση υπό τους όρους υπό τους οποίους έχει τεθεί, θα εξετάσω κατ' αρχάς τη δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 93/98 στη διαφορά της κύριας δίκης, κάτι το οποίο απαιτεί ερμηνεία του άρθρου της 10, παράγραφος 2. Η εξέταση αυτή θα αποτελέσει τη βάση προκειμένου να κριθεί, ακολούθως, η συμβατότητα της επίμαχης τυπικής απαιτήσεως (της δηλώσεως διατηρήσεως κατά το παλαιό άρθρο ΕΝΣΥ) με την οδηγία 93/98. Τέλος θα πρέπει να προσδιοριστεί, εφόσον κριθεί σκόπιμο, ο χρόνος αναβιώσεως των επίμαχων εν προκειμένω δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Β — *Επί της ερμηνείας του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98 και της εφαρμογής του στην υπό κρίση διαφορά*

1. Γενικές παρατηρήσεις

51. Από την ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/98[23] απορρέει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης προέβη σε εναρμόνιση της διάρκειας προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, και ορισμένων συγγενικών δικαιωμάτων, προκειμένου να καθιερωθεί υψηλό επίπεδο προστασίας, το οποίο να ανταποκρίνεται συγχρόνως τόσο στις απαιτήσεις της εσωτερικής αγοράς όσο και στην ανάγκη δημιουργίας νομικού πλαισίου που να ευνοεί την ανάπτυξη της λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής δημιουργικότητας στην Ένωση.

52. Για τους σκοπούς αυτούς, ως διάρκεια προστασίας, όμοια σε όλη την επικράτεια της Ένωσης, ορίστηκε η διάρκεια ζωής του δημιουργού και τα εβδομήντα έτη post morten auctoris (p.m.a.), τόσο για τα λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα όσο και για τα κινηματογραφικά ή οπτικοακουστικά έργα[24], και τα πενήντα έτη από την ημερομηνία της ερμηνείας ή εκτελέσεως, για τους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες, ή από την υλική ενσωμάτωση για τους παραγωγούς φωνογραφημάτων[25].

53. Σε σχέση με τον υπολογισμό των προθεσμιών αυτών, το άρθρο 8 της οδηγίας 93/98 όριζε ότι άρχεται από την 1η Ιανουαρίου του έτους που έπεται του γενεσιουργού γεγονότος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ή του συγγενούς δικαιώματος.

23 — Βλ. σημείο 9 των παρουσών προτάσεων.

24 — Άρθρα 1, παράγραφος 1, και 2, παράγραφος 1, αντιστοίχως, της οδηγίας 93/98.

25 — Άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, αντιστοίχως, της οδηγίας 93/98.

54. Στο πλαίσιο αυτό, και με τον ίδιο σκοπό εναρμονίσεως της διάρκειας προστασίας, το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98 εισήγαγε κανόνα για την αναβίωση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε κράτη μέλη στα οποία είχαν καταστεί κοινό κτήμα, εφόσον συνέτρεχε μία από τις ακόλουθες δύο περιστάσεις: α) όταν την 1η Ιουλίου 1995 [26] εξακολουθούσαν να προστατεύονται σε ένα τουλάχιστον κράτος μέλος, ή β) εφόσον το αντικείμενο πληρούσε τα κριτήρια προστασίας βάσει της οδηγίας 92/100.

55. Η βασική ιδέα ήταν, εν συνόψει, ότι η αναβίωση [27] του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας στα κράτη μέλη όπου είχε πλέον παύσει να προστατεύεται, θα ενοποιούσε τη διάρκεια προστασίας σε σχέση με το διάστημα που απαιτείτο για να συμπληρωθεί η καθοριζόμενη από την οδηγία 93/98 ανώτατη διάρκεια. Με τον τρόπο αυτό θα αποφεύγοντο οι στρεβλώσεις που οι διαφορές ανάμεσα στις διέπουσες τη διάρκεια προστασίας εθνικές νομοθεσίες προκαλούσαν στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και τον ανταγωνισμό [28].

56. Ενώ η πρώτη διαζευκτική προϋπόθεση (ήτοι, η διατήρηση της προστασίας σε ένα τουλάχιστον κράτος μέλος πριν από την 1η Ιουλίου 1995) έχει ήδη εξεταστεί από το Δικαστήριο, όπως εκθέτω εν συνεχεία, δεν ισχύει το ίδιο με τη δεύτερη. Και, βεβαίως, δεν είναι εύκολο να προσδιορισθεί πότε ένα έργο πληροί «τα κριτήρια προστασίας βάσει της οδηγίας 92/100/ΕΟΚ».

2. Επί της πρώτης διαζευκτικής προϋποθέσεως

57. Με την απόφαση Butterfly Music [29], το Δικαστήριο προέβη για πρώτη φορά στην ερμηνεία του άρθρου 10 και, συγκεκριμένα, της παραγράφου του 2 [30]. Το Δικαστήριο επισήμανε ότι η εφαρμογή, σύμφωνα με την παράγραφο αυτή, της προβλεπόμενης διάρκειας προστασίας μπορούσε να είχε ως συνέπεια, στα κράτη μέλη των οποίων η νομοθεσία προέβλεπε μικρότερη διάρκεια προστασίας, να προστατεύονται εκ νέου έργα ή αντικείμενα προστασίας τα οποία είχαν καταστεί κοινό κτήμα.

58. Το Δικαστήριο αναγνώρισε, ταυτόχρονα, ότι η συνέπεια αυτή απέρρεε από τη ρητή βούληση του κοινοτικού νομοθέτη [31], επιβεβαιώνοντας ότι επιχειρείτο να εναρμονιστούν, το ταχύτερο δυνατό, οι εθνικές νομοθεσίες σχετικά με τη διάρκεια ισχύος των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενών δικαιωμάτων [32], και να αποφευχθεί η λήξη ισχύος ορισμένων δικαιωμάτων σε ορισμένα κράτη μέλη ενώ εξακολουθούσαν να προστατεύονται σε άλλα [33].

26 — Η ημερομηνία αυτή απορρέει από το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/98.

27 — Χρησιμοποιούνται αδιακρίτως, για να εκφράσουν το ίδιο νομικό φαινόμενο, οι όροι αποκατάσταση, αναγέννηση ή αναβίωση του δικαιώματος.

28 — Βλ. παρατιθέμενη στην υποσημείωση 7 τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2006/116. Οι στρεβλώσεις δεν ήταν αμιγώς υποθετικού χαρακτήρα, όπως είχε καταστεί σαφές με την απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 1989, EMI Electrola κατά Patricia Im- und Export κ.λπ. (341/87, EU:C:1989:30).

29 — C-60/98, EU:C:1999:333.

30 — Το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου αναφερόταν στην προστασία των κεκτημένων δικαιωμάτων τρίτων, ήτοι, στην παράγραφο 3.

31 — Συνήγαγε τη βούληση αυτή συγκρίνοντας την αρχική πρόταση της Επιτροπής (κατά την οποία οι διατάξεις της οδηγίας αυτής θα εφαρμόζονταν «στα δικαιώματα τα οποία δεν είχαν λήξει την 31η Δεκεμβρίου 1994») με τις τροποποιήσεις που εισήγαγε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στη νέα διατύπωση η οποία επαναλήφθηκε, κατά το ουσιώδες, στην οριστική διατύπωση της οδηγίας 93/98. Βλ. σκέψεις 18 και 19 της αποφάσεως της 29ης Ιουνίου 1999, Butterfly Music (C-60/98, EU:C:1999:333).

32 — Σκοπός διακηρυσσόμενος στη δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/98.

33 — Απόφαση της 29ης Ιουνίου 1999, Butterfly Music (C-60/98, EU:C:1999:333, σκέψη 20).

59. Η ερμηνεία αυτή διευκρινίσθηκε με την απόφαση Sony Music Entertainment, με την οποία κρίθηκε ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας επιβάλλει ως πρώτη διαζευκτική προϋπόθεση την πρότερη προστασία του αντικειμένου σε τουλάχιστον ένα κράτος μέλος, όχι κατ' ανάγκην σε εκείνο εντός του οποίο ζητείται η προστασία [34]. Το Δικαστήριο προσέθεσε ότι η προβλεπόμενη διάρκεια προστασίας ισχύει και στην περίπτωση που το αντικείμενο του δικαιώματος πνευματικής προστασίας ουδέποτε προστατευόταν στο κράτος μέλος εντός του οποίου ζητείται η προστασία [35].

60. Τέλος, με την απόφαση Flos [36], το Δικαστήριο αναγνώρισε, πρώτον, την αρχή της σωρεύσεως της προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των δικαιωμάτων επί σχεδίων και υποδειγμάτων [37], και, ακολούθως, την έλλειψη εξουσίας των κρατών μελών να καθορίζουν τη διάρκεια της προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, στον βαθμό που αυτή είχε ήδη καθοριστεί με την οδηγία 93/98 [38]. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, «δυνάμει του άρθρου 17 της οδηγίας 98/71, τα σχέδια ή υποδείγματα που είχαν καταχωριστεί σε ένα ή ως προς ένα κράτος μέλος και πληρούσαν τους όρους προστασίας βάσει της νομοθεσίας περί πνευματικής ιδιοκτησίας του κράτους αυτού, ειδικότερα τον όρο σχετικά με τον βαθμό πρωτοτυπίας, και για τα οποία δεν είχε λήξει ακόμη η διάρκεια προστασίας που καθορίζεται στο άρθρο 1, της οδηγίας 93/98, σε συνδυασμό με το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής, έπρεπε να καλύπτονται από την προστασία του δικαιώματος του δημιουργού στο εν λόγω κράτος μέλος» [39].

61. Εφαρμοζομένης της νομολογίας αυτής στην περίπτωση των καθισμάτων Charly και Chaplin, και γενομένης δεκτής της δυνατότητας των δύο αυτών αντικειμένων να τύχουν της προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (κάτι που, επαναλαμβάνω, κανείς δεν έχει αμφισβητήσει), το «αποκαταστατικό» αποτέλεσμα της οδηγίας 93/98 θα είχε εφαρμογή στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας της Montis, εφόσον αποδεικνυόταν ότι αυτά εξακολουθούσαν, κατά την 1η Ιουλίου 1995, να προστατεύονται σε κάποιο κράτος μέλος, είτε στις Κάτω Χώρες είτε σε οποιοδήποτε άλλο.

62. Ωστόσο, σε απάντηση προς ερώτημα που τέθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ως προς το εάν τα καθίσματα προστατεύονταν από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σε κάποιο κράτος μέλος (καθώς στις κατατεθείσες γραπτές παρατηρήσεις φαίνεται ότι αμφισβητείτο η ισχύς των δικαιωμάτων αυτών στη Γερμανία), τόσο η Montis όσο και η Goossens αποκρίθηκαν με ένα κατηγορηματικό «όχι».

63. Πρέπει, επομένως, να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένο το γεγονός ότι την 1η Ιουλίου 1995 τα καθίσματα Charly και Chaplin δεν προστατεύονταν από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σε κανένα κράτος της Ένωσης. Κατά συνέπεια, η Montis δεν μπορεί να επικαλεστεί το αναδρομικό αποτέλεσμα του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98, βασιζόμενη στην πρώτη διαζευκτική προϋπόθεση που το ενεργοποιεί [40].

3. Επί της δεύτερης διαζευκτικής προϋποθέσεως

64. Τα ερμηνευτικά προβλήματα είναι ακόμη μεγαλύτερα σε σχέση με την έτερη διαζευκτική προϋπόθεση για την ενεργοποίηση της προβλεπόμενης στην οδηγία 93/98 διάρκειας προστασίας, σύμφωνα με το άρθρο της 10, παράγραφος 2, το τελευταίο εδάφιο του οποίου παραπέμπει στην οδηγία 92/100. Όπως έχω ήδη αναφέρει, δεν υφίσταται νομολογία ως προς το σημείο αυτό.

34 — Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2009, Sony Music Entertainment (C-240/07, EU:C:2009:19, σκέψη 22).

35 — Οπ.π. (σκέψη 25).

36 — Απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2011 (C-168/09; EU:C:2011:29).

37 — Όπ.π. (σκέψεις 37 και 38).

38 — Όπ.π. (σκέψη 39).

39 — Όπ.π. (σκέψη 41).

40 — Ουδόλως ασκεί επιρροή το γεγονός ότι, σύμφωνα με τη Montis, θα μπορούσαν να έχουν προσκομισθεί αποδείξεις περί της εν λόγω ισχύς των δικαιωμάτων στη Γερμανία στο πλαίσιο άλλης διαφοράς με τρίτους, δεδομένου ότι η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως συνιστά παρεμπίπτουσα διαδικασία εντός του πλαισίου της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του ολλανδικού Hoge Raad (Ανωτάτου Δικαστηρίου), όπου δεν είναι πλέον δυνατή η αμφισβήτηση των πραγματικών περιστατικών ή η προσκόμιση νέων αποδείξεων.

65. Η διατύπωση του εδαφίου αυτού καθώς και η συνακόλουθη ανάγνωση της οδηγίας 92/100 δημιουργούν ορισμένη σύγχυση, καθώς δεν είναι ευχερής ο προσδιορισμός των «κριτηρίων προστασίας» που υποτίθεται ότι περιλαμβάνονται στην τελευταία [41]. Στην πραγματικότητα, στο άρθρο 2, η οδηγία 92/100 αναφέρει απλώς τους δικαιούχους και το αντικείμενο των δικαιωμάτων εκμισθώσεως και δανεισμού, και λοιπά δικαιώματα συγγενικά προς τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, επί των έργων που προστατεύονται από τα τελευταία [42].

66. Μολονότι σε ορισμένες περιπτώσεις η οδηγία 92/100 αναφέρει συγκεκριμένα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται, όπως στην περίπτωση του κινηματογραφικού παραγωγού (άρθρο 2, παράγραφος 1, τέταρτη περίπτωση) [43], σε άλλες, εντούτοις, δεν τα προσδιορίζει, όπως σε αυτήν του παραγωγού φωνογραφημάτων (άρθρο 2, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση). Όμως, σε όλες τις περιπτώσεις πρέπει να πληρούνται οι γενικές προϋποθέσεις προστασίας που περιλαμβάνονται στην εν λόγω οδηγία [44], μεταξύ των οποίων αυτή της διάρκειας της προστασίας του άρθρου 12 [45].

67. Εν προκειμένω, είναι σκόπιμο να σημειωθεί ότι το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/100 περιόριζε, επίσης, την αναβίωση των αναγνωριζόμενων από αυτήν δικαιωμάτων σε εκείνα που «εξακολουθούν, κατά την 1η Ιουλίου 1994, να προστατεύονται από τη νομοθεσία των κρατών μελών […] ή *πληρούν τα κριτήρια για προστασία βάσει των διατάξεων της παρούσας οδηγίας κατά την εν λόγω ημερομηνία*» [46].

68. Καθίσταται ενδεχομένως πιο κατανοητό από ιστορικής απόψεως: η οδηγία 92/100 υποχρέωσε για πρώτη φορά τα κράτη μέλη να προστατέψουν συγκεκριμένα δικαιώματα που, είτε δεν τύγχαναν προστασίας σε όλα αυτά, είτε δεν τύγχαναν σε κανένα εξ αυτών [47]. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση ήταν αυτή του δικαιώματος του καλλιτέχνη ερμηνευτή όσον αφορά τις υλικές ενσωματώσεις της εκτελέσεώς του [48], το οποίο εισήγαγε η ίδια η οδηγία 92/100.

69. Υπό το πρίσμα των στοιχείων αυτών, και επανερχόμενοι στην οδηγία 93/98, φαίνεται ότι η παραπομπή του άρθρου της 10, παράγραφος 2, in fine, στην οδηγία 92/100 πρέπει να γίνει κατανοητή υπό την έννοια ότι επιβεβαίωνε —και, κατά περίπτωση, διηύρυνε— την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενών δικαιωμάτων επί έργων και αντικειμένων που έχαιραν της προστασίας αυτής την 1η Ιουλίου 1994, ή θα έπρεπε να χαίρουν της εν λόγω καλύψεως, εφόσον τα οικεία κράτη μέλη είχαν μεταφέρει την οδηγία 92/100 στις εθνικές έννομες τάξεις τους [49].

41 — Η Επιτροπή παραδέχθηκε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι η οδηγία 92/100 δεν περιέχει τα «κριτήρια προστασίας» στα οποία παραπέμπει το τελευταίο εδάφιο του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98.

42 — Αναφέρεται, συγκεκριμένα, στα αποκλειστικά δικαιώματα συναινέσεως ή απαγορεύσεως για την εκμίσθωση και τον δανεισμό, που μπορούν να ανήκουν: στον δημιουργό (όσον αφορά το πρωτότυπο και τα αντίγραφα του έργου του), στον καλλιτέχνη ερμηνευτή ή εκτελεστή (όσον αφορά τις υλικές ενσωματώσεις της εκτελέσεώς του), στον παραγωγό φωνογραφημάτων (όσον αφορά τα φωνογραφήματά του) και στον παραγωγό της πρώτης υλικής ενσωματώσεως μιας ταινίας (όσον αφορά το πρωτότυπο και τα αντίγραφα της ταινίας του).

43 — Πρέπει να πρόκειται για την πρώτη υλική ενσωμάτωση ταινίας —ο ορισμός της οποίας δίδεται επίσης στη διάταξη αυτή—, τα δε δικαιώματα επεκτείνονται μόνον στο πρωτότυπο και τα αντίγραφα.

44 — Για τους παραγωγούς φωνογραφημάτων θα επρόκειτο για είκοσι τουλάχιστον έτη, σύμφωνα με την παραπομπή στη Σύμβαση της Ρώμης περί προστασίας των καλλιτεχνών ερμηνευτών και εκτελεστών, των παραγωγών φωνογραφημάτων και των οργανισμών εκπομπής ραδιοκυμάτων (1961), και το άρθρο της 14.

45 — Reinbothe, J., και von Lewinski, S., *The EC Directive on Rental and Lending Rights and on Piracy*, Λονδίνο, 1993, σ. 120.

46 — Η υπογράμμιση δική μου.

47 — Βλ. Commission of the European Communities, *Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology — Copyright Issues Requiring Immediate Action*, COM(88) 172 τελικό, σ. 159.

48 — Άρθρο 2, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 92/100.

49 — Walter, M.M., «Term Directive — Article 10 Application in time», στο Walter, M.M., και Von Lewinski, S., *European Copyright Law — A Commentary*, Oxford, 2010, σ. 622.

70. Η οδηγία 93/98 δεν αποσκοπούσε στην αναδρομική αποκατάσταση οποιουδήποτε εκ των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και αντικειμένων που είχαν καταστεί κοινό κτήμα στα κράτη μέλη, καθώς τέτοιου είδους μέτρο δεν ήταν απαραίτητο για την ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς [50]. Ο μοναδικός σκοπός της ήταν η επέκταση της προστασίας στα δικαιώματα και τα αντικείμενα τα οποία, διαζευτικώς, εξακολουθούσαν να υφίστανται σε κάποιο κράτος μέλος την 1η Ιουλίου 1995 ή θα μπορούσαν να τύχουν της προστασίας αυτής, σύμφωνα με την οδηγία 92/100. Η επιδίωξή της συνίστατο, επομένως, όπως έχω ήδη υπενθυμίσει, στην ενοποίηση της διάρκειας προστασίας σε όλη την Ένωση και τη συνακόλουθη αποτροπή των στρεβλώσεων που προκαλούνται από την ύπαρξη διαφορετικών εθνικών ρυθμίσεων σχετικά με τη διάρκεια προστασίας [51].

71. Εν πάση περιπτώσει, η Montis αξιώνει την αναβίωση των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας και την προστασία που αυτά παρέχουν στα καθίσματά της, όχι όμως την αναβίωση κάποιου δικαιώματος εκμισθώσεως ή δανεισμού είτε άλλων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (ή συγγενικών) εκ των ρητώς προβλεπομένων στην οδηγία 92/100. Κατά συνέπεια, δεν νομιμοποιείται να επικαλεστεί ούτε την παραπομπή του άρθρου 10, παράγραφος 2, in fine, της οδηγίας 93/98.

4. Επί της πιθανής παραπομπής στην οδηγία 98/71

72. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση παρατηρήθηκε ορισμένου βαθμού ομογνωμία μεταξύ των μετεχόντων ως προς την ερμηνεία της παραπομπής του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98 στην οδηγία 92/100 με τρόπο ευέλικτο και δυναμικό, υπό την έννοια της επεκτάσεώς της σε όλους του κανόνες εναρμονίσεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, περιλαμβανομένων των σχεδίων και υποδειγμάτων, των οποίων η προστασία σε επίπεδο Ένωσης διέπεται από την οδηγία 98/71. Με τον τρόπο αυτό, θα διασφαλίζετο η παράλληλη προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των δικαιωμάτων επί του επίμαχου σχεδίου των καθισμάτων.

73. Η επέκταση, ωστόσο, αυτή του πεδίου εφαρμογής της επίμαχης παραπομπής δεν με πείθει.

74. Πρώτον, υπό αμιγώς τυπικό πρίσμα, το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2006/116, περί κωδικοποιήσεως της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων, περιλαμβάνει με πανομοιότυπη διατύπωση το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98, διατηρώντας ανέπαφη την παραπομπή στην οδηγία 92/100. Το δεδομένο αυτό θα ήταν αρκετό ώστε να αποδειχθεί ότι βούληση του νομοθέτη δεν ήταν η επέκταση της παραπομπής σε άλλου είδους δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Πράγματι, ο νομοθέτης θα μπορούσε, κατά τη θέσπιση της εν λόγω κωδικοποιητικής οδηγίας, να έχει επεκτείνει χωρίς δυσκολία την παραπομπή αυτή στην οδηγία 98/71 για την προστασία των υποδειγμάτων, η οποία ήταν ακόμη σε ισχύ, κάτι που δεν έπραξε.

75. Πέραν τούτου, από ουσιαστικής απόψεως, ήταν εύλογο η οδηγία 2006/116 να ενσωματώνει ακριβώς την ίδια παραπομπή στην οδηγία 92/100, καθώς η διάρκεια των δικαιωμάτων που προστατεύονταν από την τελευταία, βασιζόμενη αρχικώς σε ελάχιστες περιόδους, είχε αντικατασταθεί από τη διάρκεια που προβλεπόταν στα άρθρα 2 και 3 της οδηγίας 93/98 [52]. Με άλλα λόγια, η ρύθμιση της διάρκειας ισχύος των προστατευόμενων από την οδηγία 92/100 δικαιωμάτων, βασιζόταν, στην

50 — Jorna, K., και Martin-Prat, M., «New rules for the game in the European copyright field and their impact on existing situations», *European intellectual Property Review* (EIPR), 1994, σ. 148.

51 — Βλ., σε σχέση με την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, απόφαση της 17ης Μαΐου 1988, Warner Brothers κ.λπ. κατά Christiansen (158/86, EU:C:1988:242, σκέψεις 10 έως 16).

52 — Κατά το γράμμα του άρθρου της 11, το οποίο καταργεί ρητώς τα άρθρα 11 και 12 της οδηγίας 92/100, με τα οποία προβλεπόταν «ελάχιστη» διάρκεια προστασίας, υπό την επιφύλαξη «μελλοντικής εναρμόνισης», η οποία πραγματοποιήθηκε με την οδηγία 93/98 (βλ. δέκατη έκτη αιτιολογική της σκέψη).

πραγματικότητα, στην οδηγία 93/98. Κατά συνέπεια, η μεταφορά του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98 στην οδηγία 2006/116 ήταν απαραίτητη για τη διασφάλιση της διάρκειας προστασίας των διεπόμενων από την οδηγία 92/100 δικαιωμάτων, ιδίως, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα δικαιώματα αυτά δεν αναγνωρίζονταν σε όλα τα κράτη μέλη.

76. Επομένως, όσον αφορά την οδηγία 98/71, αφενός, η διάρκεια προστασίας των δικαιωμάτων επί των υποδειγμάτων διέπεται από το άρθρο της 10 και διαμορφώνεται για πενταετείς περιόδους, ήτοι, διαφέρει κατά πολύ από τη διάρκεια προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενών δικαιωμάτων. Αφετέρου, η σύνδεση μεταξύ των δικαιωμάτων επί των υποδειγμάτων και των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας είχε πραγματοποιηθεί με το άρθρο της 17, το οποίο παραπέμπει κατά βάση στο εθνικό δίκαιο. Υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν ήταν αναγκαία μια επιπλέον παραπομπή βασιζόμενη σε ευρεία ερμηνεία της παραπομπής στην οδηγία 92/100, ενώ δεν είναι εμφανές σε ποιον νομοθετικό σκοπό θα ανταποκρινόταν η νέα αυτή παραπομπή.

5. Συμπέρασμα

77. Συνοπτικώς: α) η Montis δεν μπορεί να επωφεληθεί του άρθρου 10, παράγραφος 2, πρώτο τμήμα της περιόδου αυτής, της οδηγίας 93/98, εφόσον έχει παραδεχθεί ότι τα δικαιώματά της πνευματικής ιδιοκτησίας επί των καθισμάτων Charly y Chaplin δεν ίσχυαν, κατά την κρίσιμη ημερομηνία σε κανένα κράτος της Ένωσης, και β) δεν μπορεί ομοίως να τύχει της προστασίας της οδηγίας 92/100, δεδομένου ότι η βάσει του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98 παραπομπή σε αυτήν δεν έχει εφαρμογή σε αυτού του είδους τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά μόνο σε αυτά που η ίδια η οδηγία 92/100 απαριθμεί. Επιπλέον, όπως έχει ήδη εκτεθεί, δεν χωρεί επέκταση της παραπομπής στην προστασία της οδηγίας 98/71 για τα σχέδια και υποδείγματα.

78. Ωστόσο, η οδηγία 93/98 θα μπορούσε να έχει εφαρμογή στην περίπτωση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας της Montis εάν το άρθρο 21, παράγραφος 3 (παλαιό), του ΕΝΣΥ, το οποίο αντιτίθεται στην αναβίωση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, κρινόταν ασύμβατο με αυτήν, ως αντίθετο προς τον επιδιωκόμενο από το άρθρο της 10, παράγραφος 2, σκοπό. Και τούτη είναι, ακριβώς, η έννοια του δεύτερου ερωτήματος του δικαστηρίου της Μπενελούξ.

Γ — *Επί της συμβατότητας του άρθρου 21, παράγραφος 3 (παλαιό), του ΕΝΣΥ με την οδηγία 93/98*

79. Το Πρωτόκολλο[53], υπογραφέν στις 20 Ιουνίου 2002 στις Βρυξέλλες κατήργησε, από 1ης Δεκεμβρίου 2003, το άρθρο 21, παράγραφος 3 (παλαιό), του ΕΝΣΥ όσο και το συναρτώμενο προς αυτό άρθρο 24 του ίδιου νόμου. Τα άρθρα αυτά καταργήθηκαν διότι, όπως έχω ήδη αναφέρει, το Hoge Raad τα είχε κρίνει αντίθετα προς το άρθρο 5, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Βέρνης[54], το δε άρθρο 9 της Συμφωνίας TRIPs επέβαλλε στα συμβαλλόμενα κράτη την τήρηση της εν λόγω σύμβασης.

80. Η απόφαση αυτή φαινόταν εύλογη, καθώς το ΕΝΣΥ απαιτούσε από όποιον κατείχε δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί σχεδίων ή μοντέλων, εφόσον επιθυμούσε να τα διατηρήσει, δήλωση διατηρήσεως την οποία έπρεπε να υποβάλει εντός του έτους που προηγείτο της λήξεως κάθε πενταετούς περιόδου προστασίας. Η δήλωση αποτελούσε, στην πραγματικότητα, μία εκ των απαγορευόμενων από το άρθρο 5, παράγραφος 2, της συμβάσεως της Βέρνης διατυπώσεων και, ως εκ τούτου, απαλείφτηκε από τον ΕΝΣΥ.

53 — Βλ., εκ νέου, υποσημείωση 3.

54 — Παρατεθέν στο σημείο 17 των παρουσών προτάσεων. Δυνάμει αυτού, η κτήση και η άσκηση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας δεν υπόκεινται σε κανενός είδους διατύπωση.

81. Λόγω της συνδέσεως της Συμβάσεως της Βέρνης με το δίκαιο της Ένωσης, διά του άρθρου 9, παράγραφος 1, της Συμφωνίας TRIPs, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 21, παράγραφος 3 (παλαιό), του ΕΝΣΥ ήταν επίσης, από τη θέση σε ισχύ της Συμφωνίας TRIPs, ασύμβατο με το δίκαιο της Ένωσης.

82. Το ασύμβατο το άρθρου 21, παράγραφος 3 (παλαιό), του ΕΝΣΥ με το διεθνές δίκαιο και, ως εκ τούτου, με το δίκαιο της Ένωσης μέσω του διωνύμου TRIPs—Σύμβαση της Βέρνης δεν επιλύει, παρόλα αυτά, το ζήτημα της σχέσεώς του με την οδηγία 93/98.

83. Η Goossens ισχυρίζεται ότι η οδηγία 93/98 δεν εναρμόνισε τους τρόπους ασκήσεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο ισχυρισμός αυτός δεν είναι απολύτως ορθός, καθώς το άρθρο 8 της οδηγίας 93/98 ρυθμίζει τον υπολογισμό των προθεσμιών, παράγοντας που επηρεάζει την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών. Ωστόσο, ακόμη και αν ο ισχυρισμός αυτός ήταν ορθός, δεν θα καθιστούσε δυνατή τη διατήρηση της ισχύος του άρθρου 21 του ΕΝΣΥ (παλαιού) μετά τη θέση σε ισχύ της οδηγίας 93/98.

84. Ακόμη και αν η επιχειρηθείσα με την οδηγία 93/98 εναρμόνιση δεν περιελάμβανε τις δικονομικές πτυχές της ασκήσεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί σχεδίων και υποδειγμάτων, θα ήταν παράλογο —και απολύτως τυπολατρικό— να γίνει δεκτή η διατήρηση της ισχύος του άρθρου 21 του ΕΝΣΥ (παλαιού) στο πλαίσιο μιας χρονικά διευρυμένης προστασίας (εβδομήντα έτη) των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως είναι αυτή που καθιερώνει η εν λόγω οδηγία, η οποία επιβάλλει και την υποχρέωση αναβιώσεως των ήδη απολεσθέντων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

85. Εφόσον η οδηγία 93/98 διαπνέεται από τις βασικές αρχές της Συμβάσεως της Βέρνης (στην οποία παραπέμπει συστηματικώς)[55] και μια εξ αυτών είναι η απαγόρευση υποβολής των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε συγκεκριμένες διατυπώσεις διοικητικού χαρακτήρα, δύσκολα θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι, μετά τη θέση σε ισχύ της οδηγίας 93/98, η κατά το άρθρο 21 του ΕΝΣΥ (παλαιό) απαίτηση θα μπορούσε να διατηρείται σε εθνικό κανόνα (εν προκειμένω, της Μπενελούξ) ως όρος για την ύπαρξη των ίδιων των δικαιωμάτων αυτών. Εφόσον η διατύπωση αυτή δεν είχε επιβληθεί ή είχε εξαλειφθεί εγκαίρως, ο κάτοχος των κατοχυρούμενων από την οδηγία 93/98 δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας θα μπορούσε να κάνει χρήση των ευεργετημάτων που αυτή του παρέχει, προκειμένου να επεκτείνει την περίοδο προστασίας τους. Η διατήρηση της απαιτήσεως του άρθρου 21 του ΕΝΣΥ (παλαιού) θα εκρίζωνε εκ θεμελίων τη δυνατότητα αυτή και θα υπονόμευε, επομένως, το πρακτικό αποτέλεσμα της οδηγίας 93/98.

86. Επιπλέον, περιορίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, το άρθρο 21, παράγραφος 3 (παλαιό), του ΕΝΣΥ, υπονόμευε την αποτελεσματικότητα της οδηγίας 93/98, στον βαθμό κατά τον οποίον παρακώλυε την υλοποίηση των διακηρυσσόμενων στην ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της σκοπών[56], ήτοι, την επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας και τη δημιουργία νομικού πλαισίου που να ευνοεί την αρμονική ανάπτυξη της λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής δημιουργικότητας.

87. Εκτιμώ, επομένως, ότι το πρακτικό αποτέλεσμα του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98, μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς του, αντιτίθετο στην εφαρμογή εθνικού κανόνα, όπως του άρθρου 21, παράγραφος 3 (παλαιού), του ΕΝΣΥ, κατά το οποίο τα αποσβεσθέντα προ της 1ης Ιουλίου 1995 λόγω της μη τηρήσεως μιας τυπικής διατυπώσεως δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί έργου, εξακολουθούσαν να θεωρούνται αποσβεσμένα.

55 — Αιτιολογικές σκέψεις 1, 5, 12, 14, 17 και 22, καθώς επίσης άρθρα 1 και 7.

56 — Παρατεθέν στο σημείο 9.

88. Ωστόσο, το συμπέρασμα αυτό χρήζει δύο διευκρινήσεων. Η πρώτη είναι ότι το ασύμβατο του άρθρου 21 του ΕΝΣΥ με την οδηγία 93/98 υφίσταται, όπως έχω ήδη αναφέρει, μετά τη θέση σε ισχύ της τελευταίας. Δεν είναι δυνατό να υποστηριχθεί, βάσει της οδηγίας 93/98, ότι το άρθρο 21 του ΕΝΣΥ (παλαιό) ήταν ασύμβατο με αυτή προτού η ίδια η οδηγία αποκτήσει νομική υπόσταση, ακόμη και ερχόταν σε αντίθεση με τη Σύμβαση της Βέρνης, ξένη κατά τον χρόνο εκείνο προς το δίκαιο της Ένωσης.

89. Η δεύτερη διευκρίνιση έγκειται στο γεγονός ότι, εφόσον η διαφορά μεταξύ της Montis και της Goossens αποτελεί διαφορά μεταξύ ιδιωτών, πρέπει να επισημανθεί στο επιληφθέν δικαστήριο η έλλειψη οριζόντιου άμεσου αποτελέσματος των οδηγιών, συμπεριλαμβανομένου ενός σαφούς, ακριβούς και απαλλαγμένου αιρέσεων κανόνα που απονέμει δικαιώματα ή επιβάλλει υποχρεώσεις στους ιδιώτες[57]. Το εθνικό δικαστήριο οφείλει, υπό τις περιστάσεις αυτές, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, να ερμηνεύει το εθνικό δίκαιο, στο μέτρο του δυνατού, υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του εθνικού του δικαίου και εφαρμόζοντας τις αναγνωριζόμενες από το δίκαιο αυτό μεθόδους ερμηνείας προκειμένου να διασφαλίζεται η πλήρης αποτελεσματικότητα της οδηγίας και να επιτυγχάνεται λύση σύμφωνη με τον σκοπό που επιδιώκει η τελευταία[58].

90. Η υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να λαμβάνει υπόψη το περιεχόμενο μιας οδηγίας, όταν ερμηνεύει και εφαρμόζει τους σχετικούς κανόνες του εσωτερικού δικαίου, οριοθετείται, ωστόσο, από τις γενικές αρχές του δικαίου, και κυρίως, από τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της μη αναδρομικότητας, και δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως βάση για ερμηνεία του εθνικού δικαίου contra legem[59].

91. Μολονότι απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει εάν μπορεί να ερμηνεύσει το εθνικό δίκαιο —κατά το σημειωθέν ανωτέρω χρονικό διάστημα— συμφώνως προς την οδηγία 93/98, εντούτοις, εφόσον, όπως υποψιάζομαι, κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, ο ζημιωθείς λόγω της μη συμβατότητας του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης διάδικος μπορεί να επικαλεστεί τη νομολογία σχετικά με την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε λόγω του γεγονότος αυτού, υπό την προϋπόθεση ότι πληρούνται οι απαιτούμενοι από την εν λόγω νομολογία όροι[60].

92. Τέλος, σε σχέση με την ενδεχόμενη άμεση εφαρμογή του άρθρου 17, παράγραφος 2, του Χάρτη, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, άρθρο το οποίο έχει επικαλεστεί η Επιτροπή[61], αρκεί να σημειωθεί ότι τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς ανατρέχουν σε ημερομηνίες κατά τις οποίες ο Χάρτης δεν είχε δεσμευτικά νομικά αποτελέσματα. Εκτιμώ, επομένως, ότι στερείται νοήματος η αντιπαράθεση περί του εάν το εν λόγω άρθρο μπορούσε να επάγεται, για τους ιδιώτες, ένα ουσιαστικό δικαίωμα, κατά την έννοια της αποφάσεως Kücükdeveci[62], με την οποία είχε γίνει δεκτή η εφαρμογή του σε διαφορά μεταξύ ιδιωτών η οποία διείπετο από την οδηγία 93/98.

57 — Βλ. απόφαση της 7ης Ιουνίου 2007, Carp (C-80/06, EU:C:2007:327, σκέψη 20 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

58 — Αποφάσεις της 5ης Φεβρουαρίου 2004, Pfeiffer κ.λπ. (C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψη 113 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), και της 15ης Σεπτεμβρίου 2011, Mücksch (C-53/10, EU:C:2011:585, σκέψη 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

59 — Απόφαση της 23ης Απριλίου 2009, Αγγελιδάκη κ.λπ. (C-378/07 έως C-380/07, EU:C:2009:250, σκέψη 199 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

60 — Οι σωρευτικές προϋποθέσεις για τη θεμελίωση της ευθύνης είναι, εν συνόψει: α) η σχετική οδηγία πρέπει να έχει ως σκοπό την παροχή δικαιωμάτων σε ιδιώτες, β) το περιεχόμενο των δικαιωμάτων αυτών πρέπει να μπορεί να προσδιοριστεί βάσει των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας και γ) πρέπει να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβάσεως της υποχρεώσεως του κράτους μέλους και της ζημίας που προκλήθηκε. Βλ. αποφάσεις της 24ης Ιανουαρίου 2012, Domínguez (C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 43), και της 23ης Απριλίου 2009, Αγγελιδάκη κ.λπ. (C-378/07 έως C-380/07, EU:C:2009:250, σκέψη 202), καθώς επίσης και την παρατιθέμενη σε αυτές νομολογία.

61 — Η Επιτροπή υποστηρίζει, στο σημείο 45 των παρατηρήσεών της, ότι ο περιορισμός του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας θα έπρεπε να σέβεται, εν πάση περιπτώσει, το βασικό περιεχόμενό του, επικαλούμενη τις αποφάσεις της 24ης Νοεμβρίου 2011, Scarlet Extended (C-70/10, EU:C:2011:771, σκέψη 43), και της 16ης Ιουλίου 2015, Coty Germany (C-580/13, EU:2015:485, σκέψη 35). Δεν φαίνεται, ωστόσο, ότι ένας εθνικός κανόνας που εισάγει κατ' εξαίρεσιν την αναδρομική αναβίωση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, αφότου αυτά είχαν καταστεί κοινό κτήμα, θίγει τον βασικό πυρήνα του δικαιώματος ιδιοκτησίας.

62 — Απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2010 (C-555/07, EU:C:2010:21, σκέψη 56).

93. Η επίμαχη εθνική νομοθεσία —ενόσω ήταν σε ισχύ— δεν μπορούσε, επομένως, να παραβαίνει το άρθρο 17, παράγραφος 2, του Χάρτη, καθόσον το τελευταίο στερείτο κατά τον χρόνο εκείνο εννόμων αποτελεσμάτων. Εξάλλου, η ενδεχόμενη προσβολή του δικαιώματος ιδιοκτησίας, λόγω των αποσβεστικών αποτελεσμάτων της τυπικής απαιτήσεως του άρθρου 21, παράγραφος 3 (παλαιού) του ΕΝΣΥ, δεν θα μπορούσε, ομοίως, να προσαφθεί στον αντίδικο της κύριας δίκης.

Δ — *Επί του χρόνου αποκαταστάσεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας*

94. Είναι κατανοητές οι αμφιβολίες σε σχέση με το χρονικό σημείο αναβιώσεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί της πολυθρόνας Charly και της καρέκλας Chaplin. Η Montis υποστηρίζει ότι η αναβίωση πρέπει να ανατρέξει στην ημερομηνία κατά την οποία αυτά αποσβέστηκαν, ήτοι, στις 18 Απριλίου 1993. Εκτιμώ, ωστόσο, ότι δεν υφίσταται έρεισμα στην οδηγία 93/98 για την εξαγωγή του συμπεράσματος αυτού, το οποίο θα μπορούσε, ωστόσο, να στηριχθεί σε διαφορετικού είδους επιχειρήματα.

95. Πράγματι, το εθνικό δικαστήριο θα μπορούσε, ενδεχομένως, να κρίνει ότι η κατάργηση του άρθρου 21, παράγραφος 3 (παλαιού) του ΕΝΣΥ δυνάμει του Πρωτοκόλλου είχε αναδρομικά αποτελέσματα, με αποτέλεσμα η βάσει του άρθρου αυτού απόσβεση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας να είναι άκυρη ex tunc (υπό την επιφύλαξη των δικαιωμάτων τρίτων). Θα μπορούσαν, ομοίως, τα δικαστήρια των χωρών της Μπενελούξ να κρίνουν, εφόσον η έννομη τάξη τους το επιτρέπει, ότι το ασύμβατο του άρθρου 21 του ΕΝΣΥ (παλαιού) με τη Σύμβαση της Βέρνης καθιστούσε ανέφικτη, εκ νέου *ex tunc*, την απόσβεση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας λόγω μη τηρήσεως μιας διατυπώσεως διοικητικού χαρακτήρα. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, αντί για αναβίωση των δικαιωμάτων αυτών, θα επρόκειτο μάλλον για αναγνώριση ότι, από νομικής απόψεως, τα αποσβεσθέντα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ουδέποτε αποσβέστηκαν. Αλλά για την επίλυση της διαφοράς με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, δεν είναι δυνατή, κατά την κρίση μου, η συνδρομή του Δικαστηρίου, το οποίο στερείται αρμοδιότητας τόσο σε σχέση με την ερμηνεία του εθνικού δικαίου (εν προκειμένω του ΕΝΣΥ και του Πρωτοκόλλου που το καταργεί εν μέρει), όσο και σε σχέση με την εξέτασή του υπό το πρίσμα των κανόνων του διεθνούς δικαίου (της Συμβάσεως της Βέρνης) όταν αυτοί δεν αποτελούσαν τμήμα του δικαίου της Ένωσης.

96. Κατά την άποψή μου, η δυνάμει της οδηγίας 93/98 αποκατάσταση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας έλαβε χώρα, από απόψεως δικαίου της Ένωσης, την 1η Ιουλίου 1995, ήτοι, την προβλεπόμενη από το άρθρο της 10, παράγραφος 2, ημερομηνία, σε συνδυασμό με το άρθρο 13, παράγραφος 1. Ο κοινοτικός νομοθέτης όρισε συγκεκριμένα (άρθρο 13, παράγραφος 1) ότι τα κράτη μέλη όφειλαν να υιοθετήσουν, πριν από την ημερομηνία αυτή, τα αναγκαία μέτρα για τη συμμόρφωση με το νέο ενοποιημένο καθεστώς δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, περιλαμβανομένης της ενδεχόμενης αναβιώσεώς τους (η οποία απορρέει από το άρθρο 10, παράγραφος 2). Ο κοινοτικός νομοθέτης είχε επίσης επίγνωση των πιθανών «πράξεων εκμεταλλεύσεως» από τρίτους πριν από την εν λόγω ημερομηνία, υπό την επιφύλαξη των οποίων, καθώς και των κτηθέντων δικαιωμάτων, επέκτεινε τη διάρκεια προστασίας έως τα εβδομήντα έτη.

97. Παρά τα ανωτέρω, κρίνω σκόπιμο η ημερομηνία αυτή να αποσυνδεθεί από άλλες δύο: την πρώτη, αυτή (στις 19 Απριλίου 1993) κατά την οποία, χωρίς διακοπή, θα αναβίωναν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που, άνευ νομίμου λόγου, είχαν καταστεί δημόσιο κτήμα. Αυτό θα ήταν το χρονικό σημείο της αποκαταστάσεως εφόσον τα ολλανδικά δικαστήρια έκριναν το μη σύννομο της δηλώσεως διατηρήσεως και αποφαίνονταν ότι, λογιζόμενη ως μη τεθείσα, η απαίτηση αυτή ουδέποτε είχε υπάρξει. Στην περίπτωση αυτή θα είχε εφαρμογή η εβδομηκονταετής p.m.a. διάρκεια προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας δυνάμει του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98, καθώς τα δικαιώματα της Montis ήταν, εν πάση περιπτώσει, σε ισχύ σε ένα κράτος μέλος την 1η Ιουλίου 1995.

98. Η δεύτερη ημερομηνία[63] είναι αυτή της θέσεως σε ισχύ του Πρωτοκόλλου με το οποίο καταργήθηκε το άρθρο 21 (παλαιό) του ΕΝΣΥ, ήτοι η 1η Δεκεμβρίου 2003. Εφόσον πρόκειται για δίκαιο της Μπενελούξ, το οποίο, στο πλαίσιο αυτού του είδους των διαδικασιών, αντιμετωπίζεται ως εθνικό δίκαιο, δεν απόκειται στο Δικαστήριο να το ερμηνεύσει. Εάν, όπως προτείνω, η ημερομηνία αναβιώσεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας της Montis μπορεί, υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, να είναι μόνον η 1η Ιουλίου 1995, απόκειται στα εθνικά δικαστήρια να διαπιστώσουν τη σημασία της θέσεως σε ισχύ του Πρωτοκόλλου και τα ενδεχόμενα αναδρομικά αποτελέσματά του. Μολονότι η ερμηνεία του εσωτερικού αυτού κανόνα δεν επαφίεται σε εμένα, θα μπορούσε, ενδεχομένως, να συναχθεί από αυτόν ότι τα αναβιωθέντα δικαιώματα της Montis δεν θα μπορούσαν να αντιταχθούν σε τρίτους έως την 1η Δεκεμβρίου 2003, γεγονός που με οδηγεί σε έναν τελευταίο συλλογισμό σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων καλόπιστων τρίτων.

99. Λογικά, δεν μπορεί να προβληθεί αξίωση αποζημιώσεως κατά αυτών για αθέμιτη χρήση των δικαιωμάτων αυτών πριν από την ημερομηνία αναβιώσεώς τους, την 1η Ιουλίου 1995, κατά σαφή επιταγή του άρθρου 10, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 93/98. Ωστόσο, το δεύτερο εδάφιο της ίδιας αυτής παραγράφου καλεί τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν μέτρα προστασίας των κτηθέντων δικαιωμάτων τρίτων, καταλείποντάς τους ευρύτατο περιθώριο εκτιμήσεως κατά τη νομοθέτηση.

100. Υπό τις περιστάσεις αυτές, και με την προμνησθείσα στα προηγούμενα σημεία επιφύλαξη, απόκειται στο εθνικό δίκαιο να ρυθμίσει τα αποτελέσματα της καταργήσεως του άρθρου 21 (παλαιού) του ΕΝΣΥ, από 1ης Δεκεμβρίου 2003, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο, και να διασαφηνίσει εάν η κατάργηση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως νομοθετικό μέτρο της τάξεως αυτής, ανάλογο προς τους επιδιωκόμενους από την οδηγία σκοπούς. Δεδομένου ότι το δικαστήριο της Μπενελούξ δεν υπέβαλε ρητό ερώτημα στο Δικαστήριο σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 10, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/98, παρέλκει η περαιτέρω εξέταση της εν λόγω πτυχής της διαφοράς.

V – **Πρόταση**

101. Βάσει των επιχειρημάτων που εκτίθενται ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το δικαστήριο της Μπενελούξ ως εξής:

1) Το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/98/ΕΟΚ, για την εναρμόνιση της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων, αντιτίθεται σε εθνικό κανόνα δυνάμει του οποίου θεωρούνται οριστικά αποσβεσμένα τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί καλλιτεχνικού έργου τα οποία, λόγω της μη τηρήσεως απλώς και μόνο μιας διατυπώσεως διοικητικού χαρακτήρα, είχαν αποσβεσθεί πριν από την 1η Ιουλίου 1995. Απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να διαπιστώσει εάν, υπό τις περιστάσεις της αχθείσας ενώπιόν του διαφοράς μεταξύ ιδιωτών, δύναται να ερμηνεύσει το εθνικό του δίκαιο σύμφωνα με την εν λόγω οδηγία και, στην περίπτωση αυτή, να μην εφαρμόσει τον εθνικό κανόνα.

2) Το άρθρο 10, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/98, έχει την έννοια ότι τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας τα οποία αφορά αναβιώνουν την 1η Ιουλίου 1995.

63 — Η Montis πρότεινε μια τρίτη ημερομηνία, την 17η Νοεμβρίου 1998, ήτοι αυτή της θέσεως σε ισχύ της οδηγίας 98/71. Για τους εκτεθέντες στα σημεία 44 επ. λόγους σχετικά με τη μη επέκταση της διαμάχης στην πιθανή επιρροή της εν λόγω οδηγίας, εκτιμώ ότι παρέλκει η εξέταση της ημερομηνίας αυτής.